

Maleische inboedels en huisdieren (Padangsche Bovenlanden).

DOOR

H. R. ROOKMAAKER.

De woningen der Maleiers in de Padangsche Bovenlanden, hoewel dikwijls geheel of gedeeltelijk van kostelijke houtsoorten gebouwd en uitwendig door fraai snijwerk, heldere, schelle kleuren en spiegeltjes versierd, zijn wat meubilair en huisraad betreft, alles behalve weelderig ingericht. Geen inventarisstuk vindt men er, dat niet een nuttig stuk in de huishouding is. Voor de chic is, uitgezonderd in de woning van een enkel richard op de hoofdplaatsen van afdeelingen of van gewest, niets gedaan. Een paar fijne matjes, een paar zwaar met koper beslagen kisten van deugdzaam hout, eenig koperen vaatwerk, soms ook wel een bord of een schotel, waardevol door hoogen ouderdom, is al het eenige nuttige goed, dat men tevens luxe zou kunnen noemen.

Beklagen wij hem niet, den Maleier, dat hij in zijn intérieur zoo alle luxe mist, want daar buiten zijn woning is een weelde, zoo rijk, zoo heerlijk en zoo groot, dat men er de fraaisten inboedel ter wereld om zou vergeten. Daar zit, werkt en droomt hij onder een prachtig blauw plafond, altijd rein en schoon, dat zich over met donkere bosschen begroeide bergen, over naakte veelkleurige rotsen, over schoone meeren, die als metalen spiegels de prachtomgeving weerkaatsen en des nachts, als ze de ranke visschersbootjes dragen, het sterrelicht van de eenig schoone Indische nachten. Daar zet zich zijn voet op een tapijt zoo schoon van dessin als menschelijk brein het niet kan uitdenken en doolt hij in de met rookende vulkanen, duistere grotten, onderaardsche rivieren, diepe ravijnen, watervallen, wildbruisende bergstroomen, gestoffeerde, eeuwig met bloemen en groen rijk, als ten festijn getooide prachtzalen der aarde.

Wat wil hij zijn woning nog opsieren met bij dat alles vergeleken armelijke pracht!

Verwend als hij is door de aarde niet anders te hebben gezien dan als een tooverland van tropisch schoon, heeft hij geen hart voor door menschen uitgedachte luxe, zoekt hij onder het dak der woning geen andere weelde dan die een ander prachtstuk der schepping, de zwartoogige, als tot mingenot geschapen Indische vrouw, hem kan geven met een gloed, machtig als de zon van zijn vaderland.

Voor 't overige is hij daar gelukkig met een paar bonte portières, eenige grove schotels en borden van Europeesch fabrikaat, ter vervanging van het vroeger als vaatwerk dienende pisangblad, een uitgeholde pompoen als karaf en eenige bamboe als watervaten, een stuk of wat matjes, een hard hoofdkussen, meestal met rood katoen overtrokken, soms aan de zijden met gouden lovertjes versierd, een matras, een niet ongezellig lichtende damarlamp (thans als een offer aan de moderne tijden gemeenlijk vervangen door een kwalijk riekend slecht geconditioneerd petroleumlampje), een koran, eenige korven en mandjes van koempoeh gevlochten en de ontstentenis van een provisiekamer.

Soms is er wel wat op 't stuk van versnapering te vinden in de woning, zoo b.v. een paar gepofte djagong-vruchten, een enkele pisang góring, of andere lekkernij als lemang, goela tarik of eigengebakken koekjes. Vleeschspijzen zelden. De Oosterling is anders dan wij. Om lekker eten geeft hij weinig; van drinken, waar alcohol in den drank is gemengd, heeft hij een afkeer.

Toch is zijn leven materieel niet slecht, al is hij meer vegetariër dan carnivoor. Het sigaretje van geurige tabak, het kopje onvervalschte koffie en het aan de deur rondgevent gebakje, is na een heerlijk bad in de klaterende rivier, geen kwalijk begin van elken dag.

Het woonerf maakt vriendelijker indruk dan het inwendige der woning, als zijnde de stoffeering in haar soort daar minder sober. Kippen, eenden, geiten, runderen en buffels, soms nog een paard daarbij, getuigen daar op de basse-cour van den welstand van de bewoners van het hoog daarboven op palen gebouwde huis. Voor die dieren draagt de Maleier, vooral de Maleische vrouw, meer zorg dan men wel meent; alleen de arme verschoppeling, die daar om die woning het geslacht *Canis* vertegenwoordigt, heeft een zeer onbillijk lot. Geen individu ter wereld wordt zoo hard, zoo onrede-

lijk bejegend en voor een hond is er dan ook geen positie zoo laag en vernederend, dan die waarin hij een Maleier zijn meester moet noemen.

Op menig erf vindt men een vischvijver; in sommige kampongs zelfs op de meeste erven. Aan de randen met klapperboomen geplant, wuiven daar hoog boven het wateroppervlak de bladeren dier palmen, die luwte geven en tempering van het al te sterk zonnlicht op die stille, soms zeer pittoreske plekjes.

In deze vijvers teelt men de goerami, een voortreffelijk smakende vischsoort. Voorts kweekt men nog in vijvers de garing, de pawas en een in 1892 door schrijver dezes niet zonder veel moeite en aanvankelijken tegenspoed op Sumatra ingevoerde goudkleurige karpersoort.

In benijdenswaardig „goeden doen” is ze daar gezeten de Maleische boerin in haar solide houten woonhuis, waarvan het kostelijk idjoek dak zoo schilderachtig stemt met het groen der palmen. Van uit de vensters van haar woning kan haar blik met welbehagen rusten op de van welvaart getuigende entourage: de fraai besneden en versierde rijstschuur, welgevuld, haar palmboomen, haar beesten, runderen en karbouwen, haar pluimvee, haar vijver met visschen welvoorzien en op de, tusschen de planten en bloemen van het erf door, daar in de verte zichtbare, rijke akkers. Háár akkers; de vrouw is de baas daar in dat gezegende land, aan haar behoort het goed. Aan dat feit is voor een deel de welstand te danken van het Menangkabouwsche volk, want waar de vrouw de koorden van de beurs houdt, is de zaak gewoonlijk in goede hand.

Ze is arbeidzaam, verstandig, zuinig, spaarzaam, de Maleische vrouw, en ze is een goed, zorgzaam echtgenoot van den man, die eigenlijk haar logé is. Voordat hij 's morgens terugkeert naar zijn moeder en zusters, alzoo naar zijn eigen gezin, naar zijn eigen home, verkwikt ze hem met een kopje koffie, vaak met een gebakje er bij en presenteert ze hem de door haar zelf gerolde sigaretten. De door een te goed leventje wel ietwat luie echtvriend is dan pas ten bedde uit, terwijl zij reeds naar de rivier is geweest om water te halen, en daarna thuis hout heeft gehakt, vuur aangelegd, water gekookt en andere huiselijke bezigheden heeft verricht. De huisheer, die eigenlijk niet eens huisheer is, heeft het daar nog zoo kwaad niet, noch als man van een zorgzame, hem op zijn wenken bedienende gade, noch in zijn maatschappelijk beroep, want hij is een boer (in de binnenlanden zijn zoo goed als allen

landbouwer) die boeren kan op zijn gemak, half voor passe-temps zelfs, met heerlijke resultaten. (In de onder-afdeeling XX kotta, 't Singkarasche, en hier en daar elders ook, geeft ééne goede oogst voorraad voor vijf jaren).

We hebben nu al heel wat inventarisstukken, waaronder ook de beesten, als levende stukken genoemd en lieten nog onvermeld die, welke ik in het opschrift van dit opstel meer speciaal bedoelde: De duif, de haan en de tenggaloeng. Met de beide eersten bemoeit de Maleische vrouw zich niet. De duif en de haan zijn de lievelingsdieren van den man; ze mag er niet naar talen; ze moeten haar even heilig zijn als haar Europeesche zuster de boeken en paperassen in het studeervertrek van den zeer geleerden echtvriend. Met den tenggaloeng kan ze zich bemoeien, want dat beest heeft nut voor het gezin en bij al wat nut kan hebben en voordeel geven, staat de „mandei” (de huisvrouw)¹⁾ op haar post, vóór den man.

Als ge voor een Maleische woning staat, valt ze u dadelijk in het oog de kooi met den tortelduif, hangende onder den dakrand voor het geopende venster. Als alles in het Oosten is ook die duif fraaier gekleurd dan de tortelduif van het Noorden. Lief van gedaante als deze, heeft de Indische een zeer breede kraag, schitterend als een halssnoer van paarlen en velerlei kleurige edelgesteenten. Zijn gekir is niet ongelijk aan dat van den tortelduif der Germaansche wouden, maar minder diep, minder melancholiek. Het kooitje heeft veel van den vorm van den mandenkooi waarin men hier in boerenwoningen de tortelduif hoort „roepen”, doch het is veel lager en veel fijner bewerkt en het bovendeel is bedekt met een met gouddraad en metalen lovertjes geborduurd kleedje, aan de punten waarvan kleine kwastjes hangen. Dat is het huisje waarin woont de lievelingsduif, die er telkens wordt uitgenomen om te worden gestreeld, geliefkoosd en gekust, die men beperkte vrijheid geeft door hem nu en dan buiten de kooi aan een matje vast te binden, dan wel de volle vrijheid laat om buiten vrij rond te vliegen, welke gunst slechts aan enkele weinig kostbare tortelduiven (balams) wordt toegestaan, wijl zij, niet zoo trouw aan huis als de gewone duif, er allicht misbruik van zouden maken. Zonder een wijfjesbalam met afgeknipte slagpennen bij

¹⁾ Mandei beteekent moeder.

het huis te zetten gaat het wennen van een doffer om buitenshuis rond te vliegen in het geheel niet.

Het is een liefelijk geluid van die duifjes, dat bekoorlijk klinkt in de stille Indische dorpjes. De Maleier heeft dat lief, luistert er met veel welbehagen naar en is er trotsch op als zijn duif door een machtiger, langer aangehouden en mooier geluid de duiven van andere Maleiers de loef afsteekt. Van het mooie daarvan en van de gevechtswaarde hangt de waarde van zulk een duif, voor zoover die voor geld te koop is, af. Negentig gulden en meer is soms wel voor een mooie balam te vergeefs geboden en ik heb een Maleier gekend, die — natuurlijk met toestemming van mama — een mooie karbouw ruilde voor een tortel, die pas gevangen of als wildbraad verkocht slechts een waarde zou hebben gehad van niet meer dan tien centen.

Op wandelingen en op reizen neemt de Maleier hem dikwijls mede, bij den veldarbeid heeft hij hem gaarne bij zich, als hij bezoeken aflegt brengt hij soms de lievelingsduif mede om hem te laten bewonderen door kennissen en vrienden, en thuis verlustigt hij zich in den aanblik van zijn vogel, vertroetelt hij hem en maakt zijn veeren glanzig door welriekende olie.

In de vastenmaand zijn ze den Maleiers tot een nationaal vermaak. Dan heeft men schier in elk dorpje het „adoc balam”: het duivengevecht. Oud en jong komt bijeen aan het zeer effen gemaakte plekje grond waar het, anders voor de vischvangst dienende, werpnet is opgehangen en waaronder de duiven, een tegen een, vechten. Het net vormt dan de wand van een kegel en de tallooze looden ringetjes aan het open einde van het net raken juist den grond. Binnen dien ruimen kegel gaan met snavel en vlerken de duiven elkaar te lijf en het gevecht is beslist wanneer een der vogels, door op te vliegen, zich aan den strijd wil onttrekken. Het is een onschuldig volksvermaak. Anders dan bij het hanenvechten, hebben de dieren geen andere wapens dan die de natuur hun gaf en gaat het niet om geld of goed van toeschouwers. Alleen de glorie van den lievelingsduif is den eigenaar genoeg en de menigte neemt deel in die glorie.

Gelukkig volk dat zich zoo kinderlijk kan vermaken in zijn zeker niet zeldzame „hours of idleness”.

Is de duif zijn lieveling, ook de haan — de vechthaan — ligt den Maleier na aan het hart. Om den gewonen „chanteleer” op

het erf geeft hij niets, maar den kempiaan wijdt hij zijn zorgen tot in het overdrevene toe. Hij zelf en hij alleen mag hem voedsel en drinken geven, waaronder versterkende middelen; onverdroten gaat hij voort met hem les te geven in de gymnastiek en doet hij zijn best om de militante aard van het dier nog te verhoogen; ter wille van den vechthaan onderbreekt hij zelfs de zoo gaarne langgerekte nachtrust om hem voor het aanbreken van den dag op het erf op een best plaatsje vast te binden, daar volgens de algemeene opvatting de morgendauw hem bijzonder veel goed moet doen.

De geldelijke waarde van den vechthaan is natuurlijk hooger dan die van den haan, die geen andere roeping heeft te vervullen dan die van pater familias te zijn; prijzen als voor duiven worden er echter nooit voor besteed, daar men van een strijdhaan gewoonlijk niet lang plezier heeft. Na twee, drie keer overwinnaar te zijn geweest is meestal de tijd gekomen om op zijn beurt te sneven in het gevecht. Hooger dan een paar gulden zou men daarom niet willen gaan bij het aankopen van zulk een haan.

De verzorging en educatie van een of meer kempianen geeft den Maleier een aangenaam tijdverdrif in zijn vele ledige uren. Tijdens de bewerking der velden en in den oogsttijd mag hij in arbeid voldoende afleiding vinden, maar ook dan nog neemt hij zich in acht om zich niet te overwerken en rest hem nog wel tijd om zijn lievelingsdieren niet te verwaarloozen.

Arme zwoegers en slovers, die in Europa zulk een harden strijd hebben te strijden, aldoor zwaar werkende om zich den hongerdood of een akelige armoede van het lijf te houden, hoeveel benijdenswaardiger dan het uwe is het levenslot van den man uit het volk, daar in zijn paradijsachtig vaderland, die, al behoort hij tot de minst bevoorrechten, zich een grand seigneur voelt en dat in zekeren zin ook werkelijk is.

Te kunnen nachtbraken — niet in arbeid maar in gezelligen kout — wanneer men wil, laat op te staan als men daar van houdt en overdag ook nog eens een tukje te doen; als men geen lust heeft om te werken op zijn gemak te gaan zitten hengelen, een partijtje te maken of wat te gaan flaneeren, terwijl het schoorsteentje toch behoorlijk blijft rooken; wat met de kinderen te spelen of de lievelingsdieren bewonderen en koesteren, sigaretjes rooken van heerlijke tabak; werken ook wel, maar zoo kalmpjes aan dat het eer een genot dan een last is; met zorgen door het lot

zoo licht belast te zijn dat het schier geen moeite kost om de Bijbelspreuk van de leliën des velds en de vogelen des hemels in praktijk te brengen..... is dat geen ideale toestand, geen heerenleventje vergeleken bij dat van al die tobbers in de moderne Westersche maatschappij? Onder zulke omstandigheden kan hij zich dan ook tot de heeren der schepping rekenen, zich zelf een grand seigneur voelen. Voelde hij zich een verschoppeling door het lot, een stakkert, dan zoude, in stede van alle, geen enkel boek over Indische ethnographie, hem „fier” hebben genoemd. En fier kan hij zijn op veel: op de deugden van zijn volk, op zijn adat, op zijn welstand, op de schoonheid van zijn vaderland; op zijn bevoorrechtiging met velerlei.

Vindt men de tortelduif en den kempiaan het heele land door als lievelingsdieren in de woningen der Maleiers, de tenggaloeng treft men alleen bij de verwijfde Maleiers van Singkarah als huisdier aan. Niet tot een lust voor het oog en om het te liefkoozen en te streelen houdt men dat nijldige dier in zijn woning, maar als een levende possessie die voordeel oplevert.

Het is een fraai gebouwd beest, dat veel gelijkenis heeft met een vos, maar het is veel slanker. Binnenshuis in de dompige, slecht verlichte woningen onderhoudt men het in een groote verplaatsbare kooi op bamboe pooten en soms wordt het heele stel-lage op het voorerf der woning gebracht om den kwaadaardigen bewoner gedurende een paar uurtjes wat licht en frissche lucht te geven.

Om de sterk aromatische stof, de zoogenaamde djabek, die het dier uit een nabij de anus uitmondende klier afscheidt is het dat de „mandei” zich de zorg voor den onvriendelijken gast wil getroosten. Deze reukstof namelijk is een zeer geliefd parfum bij de Maleische mannen, die de om het meer van Singkarah gelegen dorpen bewonen. Ze smeren een weinigje van het vette goedje, met sterke muskuslucht, op hun hoofddoek en zijn dan het heertje; de grootste dandies zijn zoo sterk er mee gepar-fumeerd dat hun nabijheid schier ondragelijk is, behalve voor de Maleische dames die, er aan gewend, dat luchtje wel mogen. Bui-ten het dal van Singkarah wordt de djabek ook wel door Maleische mannen en vrouwen als toiletmiddel gebruikt en wel om fraaie kleedingstukken, die men alleen bij feestelijke gelegen-heden draagt in de bewaarkisten te parfumeeren, doch het ge-

bruik van djabek is daar eer zeldzaam dan algemeen, zooals in het Singkarasche.

Daar de djabek een betrekkelijk hooge waarde heeft in deze streken is het bezit van een of twee tenggaloengs reeds een aardige bron van bij-inkomsten. Zoowel door de mannetjes als door de wijfjesdieren wordt deze reukstof afgescheiden. Deze echter leveren den eigenaars meer djabek dan gene.

Tot gemak van het dier en van den eigenaar staat midden in het hok van den tenggaloeng een houten hoekig paaltje. Daartegen wrijft het beest het achtereinde van zijn lichaam en wordt zoodoende alle djabek die het afgeeft aan het paaltje verzamelt; door dit hulpmiddel gaat er dus weinig van de waardehebbende stof verloren en is voor den eigenaar de inzameling gemakkelijk.

Het beest komt in het Singkarasche zelden voor. In Palembang en ook in Borneo heb ik het wel gezien; daar wordt er echter geen ander gebruik van gemaakt dan om, wanneer men er eens een gevangen heeft, het dood te sarren en te plagen. Niet alleen de kinderen, maar ook wel volwassenen hebben daar plezier in, want de inlander, al heeft hij ook nog zooveel goede eigenschappen, is een wreed en hardvochtig dierenplager¹⁾.

De tenggaloengs die men in het Singkarasche in gevangen staat aantreft, zijn meest allen afkomstig uit de boschrijke onderafdeeling Kotta VII (Sidjoendjoeng). De bevolking van deze ook tot de afdeeling Tanah Datar behoorende landstreek, veel minder welgesteld en in het geheel niet zoo verwijfd als de Singkarasche broeders — halve Sybarieten onder de Maleiers — maakt zelve geen gebruik van djabek, maar maakt er veel werk van om tenggaloengs te vangen. Ze doen dat middels strikken of van lokaas voorziene vallen en kooien en alleen met het doel om die dieren te verkoopen aan de verwijfde XX Kotta'ers. Ze bedingen dan gewoonlijk een prijs van vijftien tot twintig gulden 'per stuk. Blijkt later de tenggaloeng een heel best beest te zijn op 't stuk van djabekafscheiding, dan stijgt zijn waarde soms wel tot zestig gulden; dit dan ook als allerhoogste prijs voor zulk een dier.

Men heeft vier soorten van tenggaloeng. De zoogenaamde T. Batang levert de meeste en de beste djabek. De T. Boelan scheidt met volle maan de meeste djabek af. De T. Akar en de T. Soelasih

¹⁾ De Boegineezen en ook de Atjehers gebruiken de „djabek" als medicament voor sommige kwalen.

verschillen onderling en met beide bovengenoemde soorten in kleur.

Als voordeel aanbrenghend huisdier wordt de tenggaloeng met zorg onderhouden. Men voedt hem met pisang, eendeneieren, jonge vogels, jonge muizen, wormen, levende vischjes en rijst. Met deze goede verzorging houdt zulk een beest het nog lang uit in de halfduistere, rookerige woningen der Maleiers. Dieren die men op deze wijze 7, 8 à 9 jaren in de gevangenschap houdt behooren geenszins tot de zeldzaamheden, doch zooals ik hierboven reeds zeide, ze blijven altijd wild en valsch, van tam maken is geen kwestie; na negen jaren verblijf in den huiselijken kring zijn ze nog even onvriendelijk gestemd jegens de huisgenooten als op den dag hunner komst.

Van de landbouwgereedschappen, de groote, zware karbouwenpedatti's en de velerlei soorten van benoodigdheden tot de vischvangst, van den totabel af tot de kleine kunstmatige boschjes in de meeren toe, heb ik in dit opstel niet gesproken, als behoorende die zaken niet tot den eigenlijk gezegden inboedel.

Paarden en rijtuigen zou men, naar het voorbeeld van onze belastingmannen ten minste, wel daartoe kunnen rekenen, maar het Maleische rijtuig — de djoeli djoeli — kan geacht worden tot de geschiedenis, dus niet meer tot den tegenwoordigen inboedel te behooren. Algemeen toch is dat gezellige voertuigje vervangen door het ignobelste aller rijtuigen: de slecht geconstrueerde, bij belasting sterk achteroverhellende dos-a-dos, waarin men op de achterbank meer hangt dan zit.

Het met heldere kleuren beschilderde tweewielig karretje zonder banken, eigenlijk een langwerpige kamertje met kleine met roode of bonte gordijntjes behangen venstertjes, waarin de op een matras of matje zittende vrouwen en kinderen zoo veilig en goed beschut tegen zón en regen reisden, terwijl de man, op den een eindje onder den voorwand uitstekenden vloer op inlandsche wijze zittende, het paardje mende, deze echt Maleische équipage komt men thans op de wegen niet meer tegen dan bij zeer hooge zeldzaamheid en als tegenwoordig nog een enkel Maleier zulk een voertuig bouwen laat, kan men verzekerd zijn dat het een erge steile Maleier is, hangende met hand en tand aan de gewoonten der vaderen en afkeerig van alle nieuwigheid in den Maleischen inboedel.
